

TROMS

Arkeologiske rapporter fra
Norges arktiske universitetsmuseum

2026

Eldre steinalder på Sørrollnes

Arkeologisk undersøkelse i Ibestad kommune, Troms fylke

Janne Oppvang

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Tromsø 2026

Arkeologiske rapporter fra Norges arktiske universitetsmuseum, UiT Norges arktiske universitet

ISSN: 2535-4248 (elektronisk utgave)

Utgiver: Septentrio Academic Publishing, Tromsø, Norway

Redaksjon: Anja Roth Niemi og Janne Oppvang

DOI: <https://doi.org/10.7557/g9eqe374>

Foto: Norges arktiske universitetsmuseum - UiT Norges arktiske universitet

Kart og illustrasjoner: Martine Lahti

Gjenstandsfoto: Alice Sunde Kvalheim

Fotogrammetri: Martine Lahti

Prosjektet er bekostet av Riksantikvaren som et mindre privat tiltak

Forsidefoto: Arbeidsbilde av Martine Lahti og Alice Sunde Kvalheim. 19.09.24, Janne Oppvang

Rapporten er lisensiert under en [Creative Commons Navngivelse-DeLPåSammeVilkår](#) (CC BY-SA). Lisensen tillater andre å tilpasse og bygge videre på arbeidet så lenge det krediteres og lisensieres videre på samme måte.

Eldre steinalder på Sørrollnes

Arkeologisk undersøkelse i Ibestad kommune, Troms fylke

Janne Oppvang

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Lokalitet: Sørrollnes

Id.nr.: 150629

Kulturminnetype: Boplass

Undersøkelsesår: 2024

Areal: 9m2 + prøvestikk

Tiltakshaver: Sørrollnes vannverk

Kommune: lbestad

Fylke: Troms

Gnr/bnr: 116/4, 5, 8 og 22

Koordinater: UTM Sone 33 N: 574853 Ø: 7625749

Feltleder: Alice Sunde Kvalheim/Martine Lahti (GIS)

Prosjektansvarlig: Janne Oppvang

Rapport: Janne Oppvang

Dato: 23.03.26

Prosjektnummer.: 101321101

Saksnummer: 2024/9202

Aksesjonsnummer: 2026/5

Fotobase: TSAD148

Gjenstandsbase: Ts16547

Nøkkelord: Arkeologi, utgravning, eldre steinalder, tidligmesolitikum, kvartsitt

Keywords: Archaeology, excavation, Early Mesolithic, Quartzite

Sammendrag

På Sørrollnes ble det undersøkt en boplass fra eldre steinalder i forbindelse med utskifting av vannledninger. Lokaliteten, registrert i 2011, ligger på en terrasse 58–60 moh. og har vært brukt i tidligmesolitikum (9500–8500 fvt.). Undersøkelsene avdekket en funnkonsentrasjon med 444 funn, hovedsakelig av kvartsitt og noe flint, som indikerer kortvarige opphold med lokal råstoffutnyttelse. Funnene inkluderer avslag, kjerner og enkelte redskaper som et fragment av en tangespiss, skrapere og en stikkel. Materialet viser likheter med andre tidligmesolittiske lokaliteter i regionen, som Stangnes Syd og Årbogen 2, men også med lokaliteter lengre nord i Troms og i Finnmark. Funnene bidrar til økt kunnskap om tidlig bosetning og mobilitet i Sør-Troms, og lokaliteten tolkes som en del av et større nettverk av tidligmesolittiske boplasser.

Sammendraget er laget av KI (ChatUiT, 2026) og kvalitetssikret av forfatter.

English summary

At Sørrollnes, an Early Stone Age settlement was investigated in connection with the replacement of water pipes. The site, registered in 2011, is located on a terrace 58–60 meters above sea level and dates to the Early Mesolithic (9500–8500 BCE). The investigations uncovered 444 finds, primarily quartzite with some flint, indicating short-term stays with local raw material utilization. The finds include debitage, cores, and a few tools such as a fragment of a tanged point, scrapers, and a burin.

The material shows similarities to other Early Mesolithic sites in the region, such as Stangnes Syd and Årbogen 2, as well as sites further north in Troms and Finnmark. The finds contribute to a better understanding of early settlement and mobility in southern Troms, and the site is interpreted as part of a larger network of Early Mesolithic settlements.

Sammendraget er oversatt av KI (Chat UiT, 2026) og kvalitetssikret av forfatter.

INNHold

Innledning.....	1
Bakgrunnen for undersøkelsene	1
Forundersøkelser.....	1
Prosjektplan	2
Beliggenhet og kulturmiljø.....	3
Kultur og bosetningshistorie.....	4
Målsetting.....	5
Gjennomføring	5
Undersøkelsesmetode og dokumentasjon	6
Observasjoner og resultater	7
Stratigrafiske forhold.....	8
Funn	8
Funnanalyse	10
Funnspredning.....	10
Diskusjon.....	11
Litteratur	13

INNLEDNING

BAKGRUNNEN FOR UNDERSØKELSENE

Troms fylkeskommune (Tfk) mottok den 6. mai 2024 søknad fra entreprenør Stian Paulsen om tillatelse til inngrep i automatisk fredet kulturminne id 150629-1 boplass fra eldre steinalder, gnr 116 bnr 4, 5, 8, 19, 22, Ibestad kommune. Tiltakshaver er Sørrollnes vannverk AS. Bakgrunnen var utskifting av eksisterende vannrør med dårlig kvalitet og stadige lekkasjer.

Det omsøkte tiltaket omhandlet utskifting av vannledning i en lengde av ca 300 meter gjennom lokaliteten og frem til vannkum nordøst for denne. Ca 204 m av ledningsgrøfta går igjennom id 150629-1. Sørvest for lokaliteten ble arbeidet med utskifting fullført i 2023.

Lokaliteten ble registrert med prøvestikk i forbindelse med en annen sak i 2011.

I brev av 18.06.2024 fra Troms fylkeskommune anmodes Universitetsmuseet om faglig tilrådning i dispensasjonssøknaden. Museets tilrådning ble oversendt Troms fylkeskommune 16.07.2024. I sin tilrådning mener Universitetsmuseet at det er nødvendig med en arkeologisk undersøkelse jf. kulturminneloven §8 første ledd, for å ivareta informasjon som kan stå i fare for å gå tapt ved realisering av tiltaket. I brev av 07.08.2024 støtter Troms fylkeskommune Universitetsmuseets tilrådning, og museet anmodes om å utarbeide budsjett og prosjektplan for arkeologiske undersøkelser. Prosjektplan og budsjett ble utarbeidet og oversendt 21.08.2024.

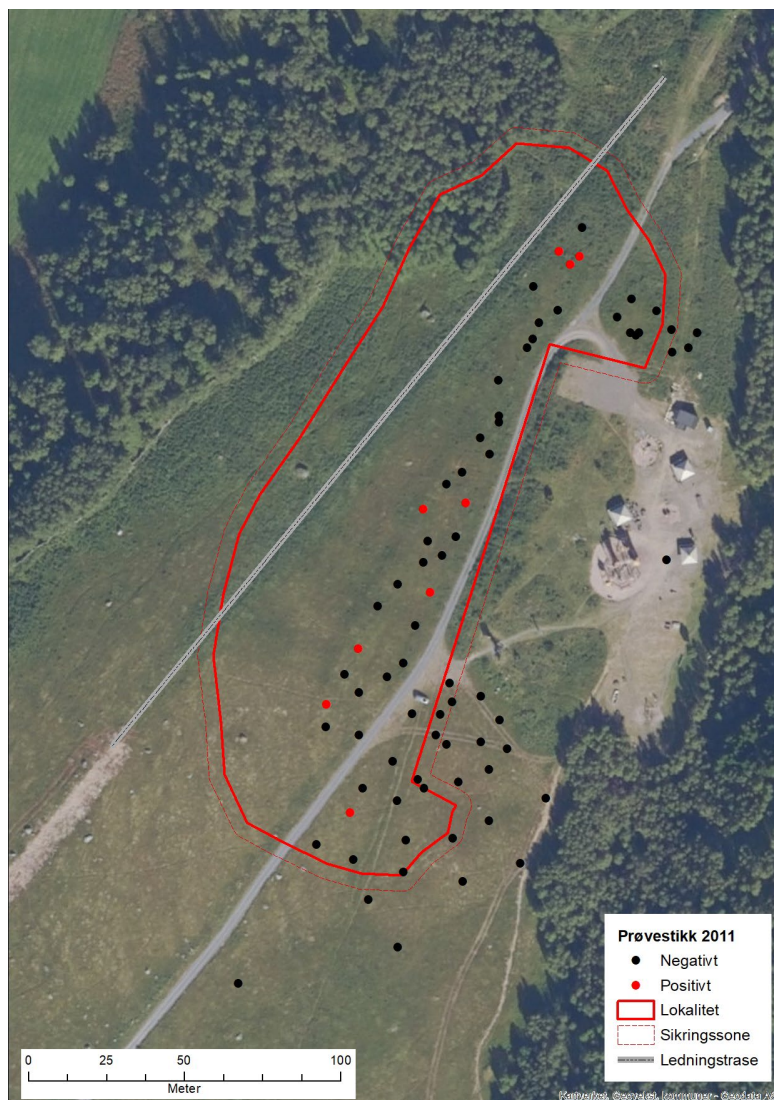
I brev av 27.08.24 vedtok Riksantikvaren at staten dekker kostnadene oppgitt i prosjektplan og budsjett jf. kulturminneloven §10 første ledd tredje punktum (mindre, privat tiltak), jf. Statsbudsjettet 2024, kap. 1429, post 70. Videre innvilger Tfk i brev av 29.08.24 søknaden om dispensasjon etter kulturminneloven § 8 første ledd for graving av grøft for utskifting av vannledning Sørrollnes, gbnr. 116/4,5,8 og 22, Ibestad kommune, Troms fylke, med vedtak om arkeologisk undersøkelse etter kulturminnelovens § 10.

FORUNDERSØKELSER

Lokalitet id 150629-1 ble registrert i 2011, i forbindelse med søknad om disponering av Grn/Brn 116/46 fra LNFR til naturlekeparks. Det ble gravd totalt 75 prøvestikk langs kanten av flaten hvor den knekker ned mot hellende terreng i øst og like sør, vest og nord for området der parken skulle etableres (Figur 1). Den vestlige delen av lokaliteten som omfatter ledningsgrøfta, og som ligger i noe mer hellende terreng, lå utenfor planområdet og ble ikke undersøkt nærmere.

Det ble gjort funn i ni av prøvestikkene. Gjenstandene lå like under et ca. 10 cm tynt torvdekke og i øvre del av bleikjordslaget. Funntettheten var relativt lav, med 1-2 gjenstander i hvert av de positive prøvestikkene. Funnmaterialet (Ts 12346) omfatter avslag og flekker av mørk og lys kvartsitt, samt en flekke i flint. Prøvestikkene mot nord inneholdt utelukkende lys kvartsitt og flint, og de øvrige prøvestikkene utelukkende mørk kvartsitt. Dette kan indikere flere gjentatte opphold, og/eller romlig organisering av ulike produksjonsprosesser på boplassen. Råstoff, morfologiske trekk og høyde over havet indikerer at lokaliteten skal dateres til første del av eldre steinalder (ca. 9500-7500 fvt.).

Den påviste aktiviteten, som ligger langs terrassekanten, har trolig også omfattet området som ligger mot øst og nærmere fjellfoten, som ble planert og gruset ved anleggelse av fotballbanen. Det er sannsynlig at aktiviteten også har strukket seg over området mot vest der ledningsgrøfta ligger. Denne delen av lokaliteten har hallet svakt ned mot daværende strandsone, men falt utenfor avgrensningen av registreringsområdet i 2011. I skråningen mot vest er det observert, men ikke registrert, mulige strukturer som gjenspeiler bosetting.

Figur 1 Flyfoto fra 2023 som viser utført utskifting av vannledning sørvest for lokaliteten og planlagt ledningstrase mot nordøst gjennom lokaliteten. Figuren viser også positive og negative prøvestikk fra registreringene i 2011.

PROSJEKTPLAN

Det omsøkte tiltaket innebærer at eksisterende grøft skal graves opp i en strekning på ca. 204 meter gjennom lokaliteten, og ny ledning legges ned før de utgravde massene legges tilbake. Tiltaket vil i hovedsak foregå i en del av lokaliteten som ikke tidligere er undersøkt gjennom prøvestikking. Topografiske forhold tilsier imidlertid at denne delen av lokaliteten må vurderes å ha stort potensial for ytterligere funn og mulige strukturer etter bosetning, jfr. også vurderinger i Askeladden og registreringsrapporten fra 2011.

Prosjektplanen la opp til en undersøkelse av avgrensede områder i tilknytning til eksisterende grøft. Tiltakshaver opplyser i søknaden om at det skal graves i 1,5 m bredde i forlengelse av grøften der det allerede er skiftet ut vannledning. Denne vises tydelig sørvest for lokaliteten på Figur 1. Her kan man se at gravingen har berørt vegetasjon og undergrunn i en bredde av 7-8 meter langs den gravde traseen. I tillegg er det tydelige spor etter kjøring med tunge maskiner langs nordvestsiden av ledningstraseen. Vi anser at kjøring med maskiner, graving i eksisterende grøft, deponering av oppgravde masser, tilbakeføring av masser, og øvrig aktivitet relatert til tiltaket, kan medføre inngripen også utenfor den eksisterende ledningsgrøfta og i tidligere uforstyrret undergrunn innenfor lokaliteten. Det vil derfor graves prøvestikk på utvalgte områder på begge sider av grøfta, innafor en avgrensning på 4 m på hver side av midtlinjen til gammel grøft.

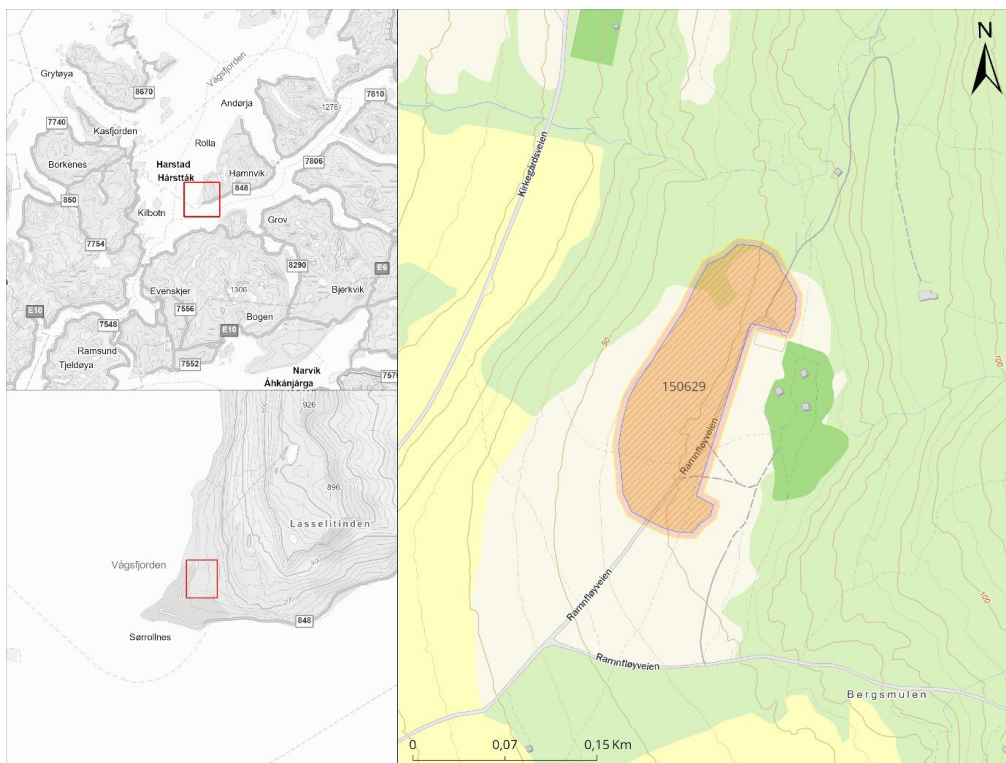
Med utgangspunkt i positive prøvestikk planlegges det deretter en detaljert utgraving av inntil 20m².

BELIGGENHET OG KULTURMILJØ

Lokaliteten ligger nordvest for bygda Sørrollnes, lokalisert på sørvestspissen av øya Rolla, Ibestad kommune, Troms fylke (Figur 2). Rolla ligger ved det nordlige utløpet av Tjeldsundet, med Vågsfjorden mot nordvest og Astafjorden mot sør. Harstad ligger ca. 15 km mot nordvest.

I området ved lokaliteten er det anlagt naturlekepark og det har tidligere vært en fotballbane på stedet. Området består av en flate/terrasse som går opp imot fjellet i nord, mot Guleberget og Slettaelva, og i øst mot Ramnfløya. Lokaliteten omfatter et 16 248 m² stort område som avgrenses i øst av naturlekeparken. Mot nordøst-sørvest strekker den seg langs en jevn lynnbevokst flate som knekker mot hellende terreng i vest og sørvest. Lokaliteten ligger 55-62 moh. og også ved tidligere høyere vannstand har lokaliteten ligget på et bredt og flatt vestvendt nes, skjermet av fjell mot nord, øst og sørøst. Det har vært utsyn herifra over det nordlige utløpet fra Tjeldsundet og mot nord utover Vågsfjorden.

Langs lokalitetens østlige kant og inntil den tidligere fotballbanen går en vei, som skrå gjennom lokaliteten i sørøst. Området er bevokst med lynnhei, men langs grøften der vanntraseen går er det kraftig vegetasjon i form av lave busker og einer. Undergrunnen består av et tynt morenedekke, og glimmerskifer i berget under. I felt var undergrunnen en kompakt og hard sammensetning av ulikt steinmateriale.

Figur 2 Lokaliseringskart med plassering av Sørrollnes og lokaliteten

KULTUR OG BOSETNINGSHISTORIE

Sammenlignet med Finnmark og den nordlige delen av Troms har det vært kjent få kulturminner fra eldre steinalder i regionen (Sør-Troms og den nordligste delen av Nordland). De første sporene etter tilstedeværelse i eldre steinalder kom i form av slipte helleristninger. I 1967 ble det oppdaget en slipt figur av en rein på Nes (Josarsaklubben) ved Kanstadvfjorden, ved det sørlige utløpet av Tjeldsundet. Siden har flere lokaliteter med slipte figurer blitt oppdaget her og de inngår i en bergkunsttradisjon som kan dateres til 9500-7500 fvt. Slipte figurer er også etter hvert oppdaget på Valle og Leiknes på sørsiden av Ofoten (Gjerde, 2010). Den første boplassen som ble funnet fra eldre steinalder lå også på Nes, og ble oppdaget i 1984. Her ble det funnet avslag i kvartsitt og flint, rundt 55 moh. (Jørgensen, 1985).

Den neste arkeologiske utgravingen var ikke før i 2013, da det ble gravd ut tre lokaliteter fra eldre steinalder på Stangnes Syd sør for Harstad (Nergaard og Oppvang, 2014). Gjenstandsmaterialet, teknologiske trekk og strandlinjedatering viser til bruk i tidsrommet 9500-7000 fvt. En stor del av steinråstoffet var av lokalt forekommende kvartsitt, og sammenlignet med samtidige lokaliteter lengre nord, et betydelig innslag av flint. En relativt stor komponent av chert som sannsynligvis stammer fra Kvænangen-Alta viser til stor mobilitet og/eller utstrakte kontakter mellom ulike områder.

Registreringene som ble gjort i forbindelse med byggingen av Hålogalandsvegen avdekket et stort antall hittil ukjente kulturminner fra steinaldere, blant annet 98 synlige tufterester (Melsæther, 2016). En sentral lokalitet som ikke ble omfattet av utgravningsprosjektet er Munnsletta (id. 215483), registrert 65 moh. og tolket som tilhørende første del av eldre steinalder. Utgravningene langs Hålogalandsvegen i årene 2020-2022 gav imidlertid flere nye kulturminner og ny kunnskap om perioden og området (Oppvang, Bruun og Kjellman, 2025). Totalt ti lokaliteter fra eldre steinalder ble undersøkt ved utgraving, halvparten av disse lå i Harstad kommune, resten i Tjeldsund og Lødingen. De fire eldste sikkert daterte lokalitetene er Årbogen 1 (8300-7000 fvt.) og 2 (8142-7960 fvt.) og Fauskevåg 1 og 2 (begge datert til ca. 8200 fvt.), alle i Harstad kommune. Disse lå mellom 42 og 49,5 moh og kan plasseres kronologisk i overgangen mellom tidlig- og mellommesolitikum. Materialet viser en overvekt på bruk av flint, med unntak av Årbogen 2. Årbogen 2 skiller seg ut ved å være mer knyttet til utnyttelse av en lokal kvartsittkilde over flere perioder og har en høy andel kvartsitt i materialet også fra den eldste perioden. I gjenstandsmaterialet fra de fire lokalitetene var det en stor andel flekkemateriale og flere tilfeller av trykkteknikk (særlig på Fauskevåg 1 og 2), i tillegg til mikrolitter og tangespisser. Lokalitetene bærer preg av å være spor etter korte opphold, og kun på Årbogen 1 ble det undersøkt en sikker bolig (Oppvang, Bruun og Kjellman, 2025).

Det er samsvar mellom redskaper og littisk teknologi mellom det eldste materialet fra lokalitetene undersøkt i Hålogalandsvegen-prosjektet og Stangnes Syd. Både dette og materialet fra overgangen mellom tidlig- og mellommesolitikum er også i samsvar med øvrige funnkomplekser i Troms og Finnmark. Den høye andelen flint i materialet fra overgangen skiller seg likevel klart fra det vi finner lengre nord. I rapporten sees dette i sammenheng med at flinten i stor grad er funnet i morenemasser i nærområdet, og Lofotveggen har representert en barriere for isen som fraktet disse massene nordover, og resultatet er at det er mindre flint i morenemassene nord for Lofoten-området (Oppvang, Bruun og Kjellman, 2025, s. 660). Fraværet av sikre boliger tyder på at lokalitetene trolig representerer kortere stopp. Dette kan reflektere samfunn med høy mobilitet, og med mer komparativt materiale fra regionen kan vi få mer kunnskap om bosetningsmønsteret i den første delen av steinalderen.

Fokuset i disse årene har vært området rundt selve Tjeldsundet. Nord for dette, med unntak av Stangnes Syd i Harstad, har vi fortsatt svært begrenset informasjon. Kartet under viser lokalitetene med dateringer (typologiske og radiologiske) til tidligmesolitikum. Sørrollnes ligger strategisk plassert med utsyn både nord- og sørover i et område som trolig allerede ved slutten av siste istid var en sentral ferdselsåre for bevegelse av folk, varer og ideer mellom nord og sør.

Figur 3 Undersøkte lokaliteter fra tidligmesolitikum i Tjeldsund-Vågfjord-regionen. Grå prikker viser typologiske dateringer og de svarte viser C14 dateringer til perioden.

MÅLSETTING

Med bakgrunn i kultur- og bosetningshistorien som redegjøres for over, er målsettingen i prosjektet å bidra til økt kunnskap om tidlig steinbrukende tid i Sør-Troms. Prosjektet representerer en liten brikke i det store bildet, og vil gi oss enda litt ny kunnskap og innsikt om regionen i den første delen av steinalderen. Kulturminnene dokumenteres og undersøkes arkeologisk med tanke på å belyse og tidfeste bruken av boplassen og materiale samles inn for å belyse variasjon i typologi og råstoff. Lokaliteten kan videre brukes til sammenligning og analyser av større regionale forhold.

GJENNOMFØRING

Feltarbeidet ble utført 16.-22.09.2024. Prosjektleder var Janne Oppvang, Martine Lahti hadde ansvar for digital dokumentasjon og Alice Sunde Kvalheim var utgravningsleder uten rapportansvar.

Forarbeidet tilsvarende 15t/2 dagsverk ble utført av Alice Sunde Kvalheim og Janne Oppvang. Det ble brukt syv arbeidsdager i felt (157,5 t/21 dagsverk). Etterarbeidet på totalt 90t/12 dagsverk ble utført av Janne Oppvang (rapport og katalog), Martine Lahti (kart og illustrasjoner) og Alice Sunde Kvalheim (funnbilder og vasking av funn).

Vi var innlosjert i Gammelbanken i Hamnvik, med ca. 30 min kjøretid til utgravningsområdet. Prosjektet hadde en liten varebil til å frakte to personer og utstyr, Martine Lahti kjørte egen bil. Det ble ikke leid inn feltbrakke, de tilbudene vi fikk var enten altfor dyre eller krevde at vi hadde hjullaster tilgjengelig. Utgravningsområdet lå rett ved siden av en opparbeidet lekeplass med offentlig toalett og tilgang på vann der vi fikk tilgang. Det var også uteområder med benker, le og noe takoverbygg. For øvrig ble bilene brukt som pauseplass når været var for dårlig til å sitte ute. Dette skjedde vet et par tilfeller, da det var mye vind og kaldt. Det var generelt en del vær og vind i løpet av prosjektet.

Lokaliteten var overgrodd og vanskelig fremkommelig flere steder, med store einebusker og kratt. Etter avtale med tiltakshaver fikk vi låne en gravemaskin i et par timer 17.09.2024. Undergrunnen var tettpakket og hard i undersøkelsesområdet og graving var tung og gikk litt tregt.

Vi fikk vanntilgang gjennom tiltakshaver, som også koblet på gardenaslanger. Vi koblet på ytterligere gardenaslanger da det var et godt stykke fra vannuttaket og til utgravningsområdet, noe som førte til at det ikke var veldig godt trykk i spylingen til sålda. Dette igjen førte til at såldingen gikk litt tregt, men det gikk likevel greit, da vi også hadde med et håndsåld som kunne brukes når den store sålden var opptatt (Figur 4).

Figur 4 Venstre: Sålding, Alice Sunde Kvalheim med håndsåld til venstre i bildet og Martine Lahti ved den store sålden til høyre. Lekeplassen og leiebilen i bakgrunnen. Foto mot sørøst. Høyre: Alice og Martine krafser, sett mot nord.

UNDERSØKELSESMETODE OG DOKUMENTASJON

I tråd med prosjektplanen ble det gravd prøvestikk langs begge sider av ledningsgrøfta. Det ble også gravd et par prøvestikk i den sørvestre delen av lokaliteten for å avklare og bekrefte avgrensingen av kulturminnet i et område som ikke ble undersøkt i 2011.

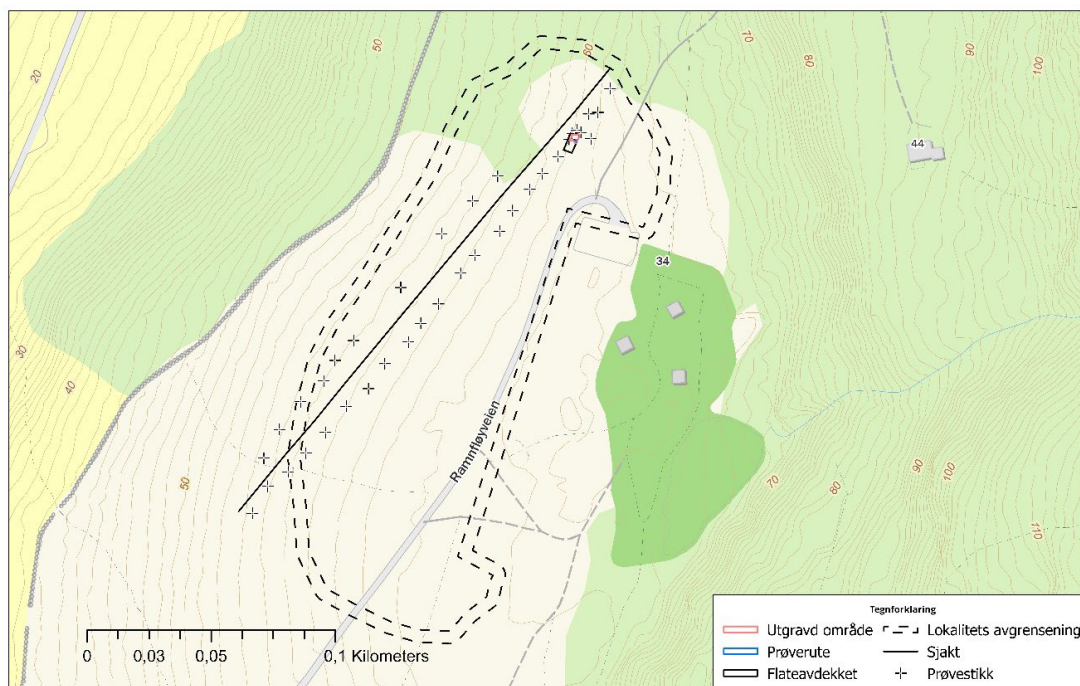
Ett sammenhengende utgravningsområde ble så plassert i den nordøstre delen, der vi hadde vårt positive prøvestikk. Dette området sammenfalt også med tre av registreringens positive prøvestikk (Figur 1). Torva ble fjernet med maskin i et 27 m² stort område, som ble ytterligere utvidet manuelt 1 m² nordover for å følge funnene. Hele området ble så rensert opp med krafse og kantene rettet opp (Figur 4).

Det avtorvede området ble undersøkt visuelt for å se etter funn, områder med funn på overflaten ble undersøkt med tradisjonell rutegraving der alle funn ble samlet inn og massene såldet med maskevidde på 6 mm. Funnkonsentrasjonen som kom frem ble forsøkt avgrenset innenfor rammene prosjektet satt, der vi skulle undersøke områdene som lå inntil grøfta.

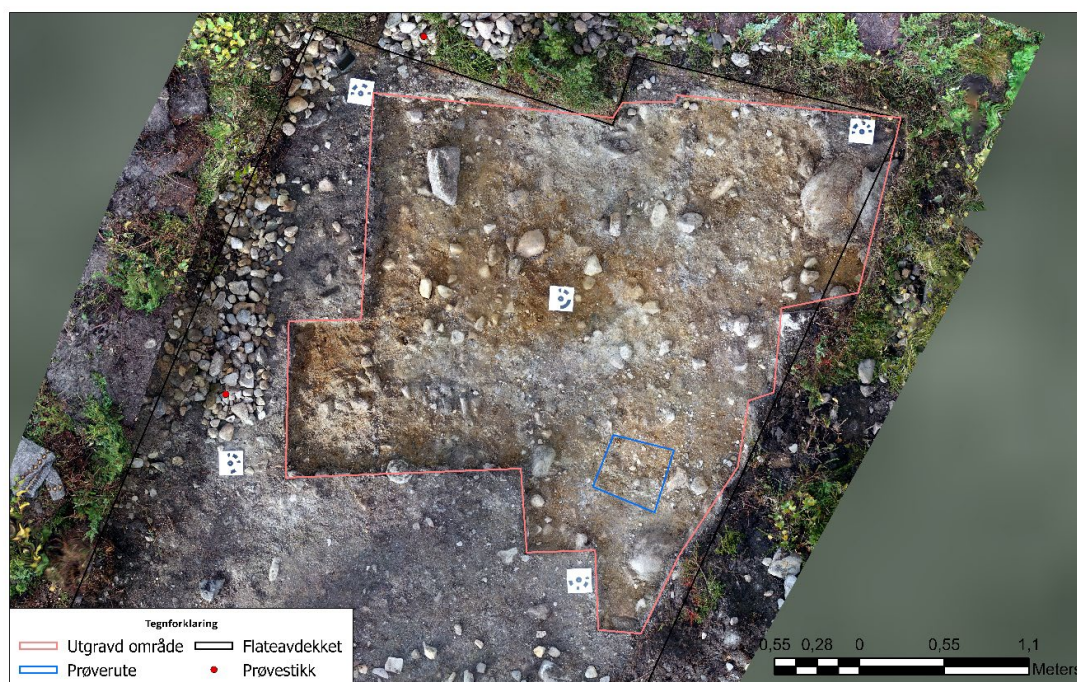
Det kom ikke frem noen strukturer og topp/bunn ble dokumentert med fotogrammetri. Funn ble samlet inn i ruter, og en kullprøve ble målt inn – og senere forkastet.

OBSERVASJONER OG RESULTATER

Det ble gravd 44 prøvestikk langs grøfta, de fleste av disse innafor lokalitetsavgrønsingen (Figur 5). Fem prøvestikk ble gravd sørvest for lokalitetsavgrønsingen for å avklare og bekrefte avgrønsingen av lokaliteten. Av de 44 var kun ett prøvestikk positivt, dette lå i den nordre delen, 60 moh., i samme område som det i 2011 ble gjort tre positive prøvestikk (Figur 1). I dette området åpnet vi 28 m² og grov ut ca. 9m² (Figur 6). Det utgravde området ble styrt av hvor det var funn på overflaten og ble utvidet etter funnmengden i rutene.

Figur 5 Kart som viser lokaliteten, terrenget, vannledingen og prøvestikkene fra 2024. I den nordre delen er utgravningsområdet markert med en svart og en rød firkant.

Figur 6 Ortofoto av det utgravde området.

STRATIGRAFISKE FORHOLD

Torvlaget var ca. 10 cm tykt og besto av mye røtter i tillegg til torv og humus. Undergrunnen var hardpakket og kompakt, og tung å grave i. De funnførende områdene ble gravd ut i ett mekanisk lag på 10 cm, og på denne dybden var undergrunnen steril.

Det ble ikke avdekket noen kulturlag eller strukturer. Det ble målt og samlet inn en liten kullflekk, men det viste seg i etterarbeidet at denne ikke inneholdt kull.

FUNN

Alle funn er katalogisert under Ts16547, totalt er det registrert 444 enkeltfunn (Tabell 1). Funnene består av 91 % kvartsitt (402 stk.) og 9 % flint (42 stk.). Det aller meste av kvartsitten er finkornet (99 %), et par er av middels grovkornet kvalitet og én er av sort grovkornet kvartsitt. Flinten er i varierende farge og kvalitet, men 93 % (39 stk.) er varmepåvirket. Under vises et utvalg kvartsittfunn (Figur 7).

98 % av funnene er primærttilvirket og kun 2 % sekundærbearbeidet. 90 % av materialet er avslag (401 stk.), 6 % (27 stk.) er særlig avslag, 1 % (5 stk.) er kjerner, under 1% (2 stk.) er flekker og 2 % (8 stk.) er sekundærbearbeidede redskaper.

Tabell 1 Alle funn fra Sørrollnes, Ts16547.

Gjenstand	Flint	Kvartsitt	Sum
Primærttilvirket			436
Avslag	36	365	401
Bipolare avslag		1	1
Flekk	1	1	2
Frontfornyingsavslag	1	13	14
Kjerne, bipolar		1	1
Kjerne, plattformkjerne	1	1	2
Kjerne, uregelmessig		3	3
Plattformavslag	1	9	10
stikkelavslag		2	2
Sekundærbearbeidet			8
Avslag, retusjert		4	4
Skraper	1	1	2
Stikkel		1	1
Tangespiss	1		1
Totalsum	42	402	444

Figur 7 Øverst til venstre: plattformkjerne, øverst til høyre: frontfornyning, nederst: bipolar kjerne. Alle i kvartsitt.

Primærttilvirket

Den største gjenstandskategorien var avslag. 73 % (288 stk.) av alle avslagene er under 2 cm store, 26 % (104 stk.) er mellom 2 og 5 cm, og kun 1 % (5 stk.) er over 5 cm i størrelse. Dette er representativt for kvartsitten, som utgjør størsteparten av materialet. For flint er bildet litt annerledes, her er 88 % (29 stk.) av avslagene under 2 cm og resten (12 %, 5 stk.) er mellom 2 og 5 cm, ingen avslag er større.

Neste kategori er særlige avslag, som er avslag med flere attributter som peker mot produksjonsteknikk (bipolar, plattform, frontfornyning og stikkel). De omtales mer i sammenheng

med de ulike gjenstandstypene under, de fleste sammen med kjernene.

De fem kjernene viser til ulik produksjonsteknikk. Den bipolare kjernen, sammen med ett bipolar avslag viser at denne teknikken er i bruk. Plattformkjernene kan sees i sammenheng med plattformavslagene som består av syv kantavslag og tre skiver. De viser ikke til en veldig tydelig standardisering, men begge er ensidig, den ene er også knust bipolar i siste steg. Den andre er understøttet. Plattformskivene og kantavslagene viser at kjernene ble hyppig rettet opp. I denne forbindelse kan man også se frontfornyingsavslagene, det er registrert 14 stk. og kriteriet som er brukt for å definere disse er at de er slått fra plattformen som et vanlig avslag, men et stykke inn, slik at det er stor plattformrest, og det er ett eller flere enten hengslede avslagsarr på dorsal side, eller en annen tydelig urenheter man har ønsket å fjerne.

De uregelmessige kjernene er slått fra tre eller flere sider. Felles for alle kjernene er at det er mye knusespor, feilslag og hengselavslag. Noe av dette ser ut til å skyldes råstoffet med uforutsigbare spaltninger.

Til slutt ble det funnet to flekker uten retusj, en hel og en proksimaldel.

Sekundærbearbeidet

Det ble identifisert fire retusjerte avslag i materialet. To av disse kan ha vært kniver (Figur 8). De ligger begge godt i hånden og har en retusjert kant som kan ha vært brukt som egg. Ts16547.103 er for øvrig laget på et avslag som ser ut til å rette opp et feilslag på front og har en bred plattform med knusespor ved plattformkanten.

Figur 8 Til venstre: Ts16547.82 retusjert avslag med fin retusj mot en spiss vinkel med brudd. Formen ligger godt i hånden og kan ha vært en kniv eller et bor. Til høyre: Ts16547.103 retusjert avslag med skrå retusj i distalenden og motstående retusj på den lengste konvergerende sidekanten. Trolig brukt som kniv. På foto vender proksimalenden ned. Begge er i kvartsitt.

Videre er det to skrapere og en stikkel i materialet, det ble også identifisert to stikkelavslag. Den ene skraperen er kun et fragment av en egg (Figur 9), den andre er et avslag med retusj i distalenden, men er noe usikker da retusjen ikke er særlig steil. Det siste funnet er et tangefragment fra en liten tangespiss. Den har retusj fra ventral side på begge kantene, med brudd både mot bladet og i bunnen av tangen. Det kan ha vært brukt mikrostikkelteknikk, men det er litt vanskelig å fastslå sikkert. Ventral side er helt rett og glatt uten spor etter slagbule eller arr.

Figur 9 Til venstre: Ts16547.97 fragment fra eggen på en skraper i flint. Til høyre: Tangefragment fra en liten tangespiss. Begge i brent flint.

FUNNANALYSE

Funninventaret består i stor grad av kvartsitt, med innslag av flint. Kvartsitten er for det meste finkornet, og kun ett funn er av en grovere sort type. Materialet har store likheter med det som kom frem på Stangnes Syd i Harstad, og resultatene fra utgravningen på Årbogen 2 i samme kommune viser at moreneblokker i kvartsitt er brukt som råstoff og hentet herifra. Kvartsitten kan dermed med stor sannsynlighet være lokalt tilegnet. Naturlig vannrullet overflate på noen av funnene kan vise til at det er benyttet rullestein/strandstein. Det samme kan være tilfellet med flinten. Flintmaterialet er smått i forhold til funnene av kvartsitt, og kan godt komme fra små knoller med strandflint slik det er tolket i materialet fra Hålogalandsvegen (Oppvang, Bruun og Kjellman, 2025, s. 660).

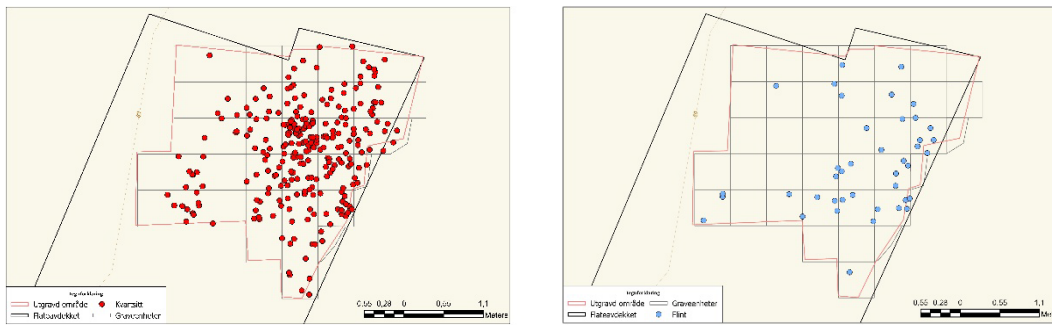
Avslagene bærer preg av direkte teknikk med mye knusespor, avrevne slagbuler og hengsler. Det er lite som tyder på standardisering av størrelse og form og det er stor grad av oppretting av feilslag på fronten av kjernene. Frontfornyingsavslaget på Figur 7 viser et eksempel på dette. Også kjernene har mye knusing langs plattformene, og de uregelmessige ser ut til å ha vært testet flere veier. Det er også en grad av pragmatisme i materiale, der man har byttet mellom slag fra en plattform og bipolar knusing, men også der tekniske avslag (feks Ts16547.103 på Figur 8) er bearbeidet til redskaper.

Typologisk er det ikke så mye å si om dette funninventaret. To av kjernene er ensidige, noe som er vanlig for tidligmesolittiske funninventar, en er også understøttet. Det er kun to flekker, og avslagene ellers er mer uregelmessige og kantete enn de er avlange og symmetriske. Det er ikke utført en attributtanalyse, men inntrykket er av en direkte slagteknikk.

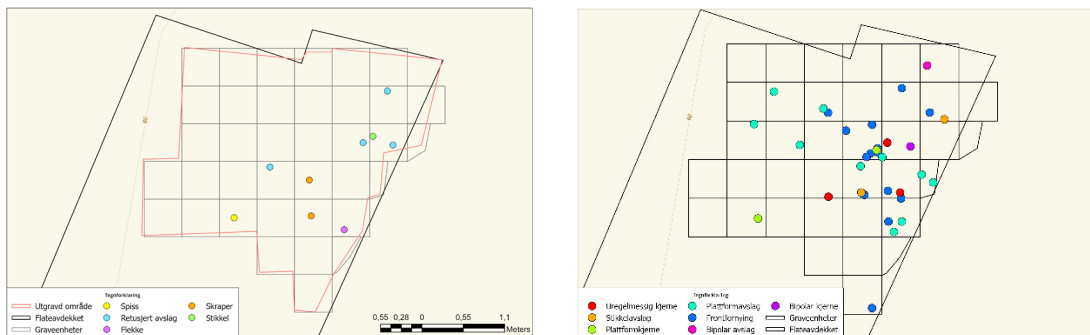
Tangespissen er av en usikker type, den har fin bearbeiding på begge sider av tungen og er trolig fragment av en enegget spiss. Bruddet i tungen kan vise til mikrostikkelteknikk.

FUNNSPREDNING

Utgravningen startet med rutene der det var mest funn i overflaten og ble deretter utvidet etter hvor det var flest funn. På funnspredningskartene i Figur 10 vises alle funn. Funnkonsentrasjonen ligger inn mot den østre avgrensingen av feltet og fortsetter trolig et lite stykke østover. Mot nord, vest og sør er funnmengden synkende. Det var ingen funn i overflaten i rutene som ikke er gravd. Det vises tydelig i kartene at det er mest kvartsitt, men flintfunnene ligger i den samme konsentrasjonen, og skiller seg ikke fra det øvrige materialet i plassering. De ulike gjenstandene ligger spredt innafor konsentrasjonen (Figur 11). Konsentrasjonen er såpass liten at det ikke er mulig å skille ut noen mer spesialiserte områder innafor den.

Figur 10 Funnspredningskart. Til venstre vises alle funn i kvartsitt og til høyre funn i flint.

Figur 11 Funnspredningskart: Til venstre vises spissfragmenter, retusjerte avslag, flekker, skraper og stikkel. Til høyre vises kjerner, plattformavslag, frontfornyng og bipolare gjenstander.

DISKUSJON

Ved undersøkelsen av lokalitet id 150629 Sørrollnes kom det frem en liten funnkonsentrasjon med materiale som typologisk kan dateres til eldre steinalder, høyden over havet (60 moh.) tilsier at den har vært i bruk i den eldste delen, tidligmesolitikum (9500-8000 fvt.). Materialet støtter også denne dateringen og det kan sees i sammenheng med funn som ble gjort i 2013 på Stangnes Syd i Harstad kommune (Nergaard og Oppvang, 2014). Deler av materialet ligner, det samme gjør overvekten av kvartsitt i materialet. Det var likevel flere typologiske funn fra Stangnes Syd enn fra Sørrollnes, og det ble der også funnet chert, noe som var helt fraværende på Sørrollnes.

Ved å se lokaliteten i sammenheng med lokaliteter undersøkt ved Hålogalandsvegen-prosjektet, så kan man ytterligere styrke tolkningen av Sørrollnes som tidligmesolittisk og kanskje snevre inn dateringen ytterligere til tidligmesolitikum fase 1 eller 2 (TM1/2) 9500-8500 fvt.

Et utgangspunkt er plasseringen over havet for de ulike lokalitetene. Stangnes Syd ligger ca. 52 moh. og Årbogen 1 og 2 lå 49 moh. Funnkonsentrasjonen på Sørrollnes ligger på 60 moh. og vil ut ifra dette være eldre enn samtlige.

Den eldste dateringen fra Hålogalandsvegen er fra Årbogen 1 og dateres til 8305-8244 fvt. (Oppvang, Bruun og Kjellman, 2025s. 94). Her er det funnet et flekkemateriale som viser til at det både er benyttet trykkteknikk og direkte teknikk i produksjonen av flekkene. Årbogen 2 dateres til 8142-7960 fvt. (Oppvang, Bruun og Kjellman, 2025 s. 121). Her er det kvartsitt som er det dominerende råstoffet, men lokaliteten er også tolket som et blokksteinsbrudd for kvartsitt. Funnmaterialet er variert, men det ser ut til å være produsert irregulære avlange flekkelignende avslag på spissvinklede enpoledede kjerner, som videre er brukt som emner for tangespisser. Det er også funnet en skiveøks som sammen med tangespissene kan tolkes som eldre enn dateringen. Det ble imidlertid også funnet mikroflekker og mikrolitter på Årbogen 2, sammen med koniske kjerner som kan knyttes til et konsept med bruk av trykkteknologi (Damlien *et al.*, 2021). De to neste daterte lokalitetene ved Hålogalandsvegen, Fauskevåg 1 og 2 har dateringer til 8200 fvt. (Oppvang, Bruun og Kjellman, 2025 s. 141 og 156) og her er trykkteknologien dominerende. Denne teknologien ser ut til å tas i bruk rundt Tjeldsundet i denne perioden og fortsetter å være

gjeldende i flere tusen år fremover. Ved Sørrollnes (og på Stangnes Syd) er dette helt fraværende og vi tolker derfor bruksperioden til å være tidligere enn 8300 fvt.

Forundersøkelse påviste positive prøvestikk både i området der vi grov, og i et par områder på den midtre og sørøstre delen av lokaliteten (Figur 1). Under forundersøkelsen ble det funnet lys kvartsitt i nord og mørk lengre sør, dette kunne indikerer enten gjentatte opphold eller en romlig organisering av lokaliteten. Våre funn gjenspeiler ikke helt dette skillet i råstoff, men størrelsen på den funnkonsentrasjonen vi undersøkte kan stemme godt overens med at det har vært flere korte opphold på denne lokaliteten. Funninventaret består av produksjonsmateriale og ulike redskaper, både komplette og med tegn på bruk (knekt), og viser ikke tegn til å være spesialisert.

Funninventaret fra Sørrollnes ser ut til å være lokalt innhentet, og kvaliteten ser ut til å ha vært litt vanskelig å jobbe med. Dette kan tolkes som at man var her en kort tid, og at det ikke ble prioritert å lete opp bedre materiale. Materialet kan også komme fra et fåtall råstoffblokker, og det er tilfeller der det ser ut til å ha vært forsøkt å utnytte de mest finkornede delene av kjernene. Fra de øvrige lokalitetene i området, vet vi at det er godt råmateriale å finne lokalt, i det minste på den andre siden av fjorden. Vi mangler også materiale som peker mot de langstrakte kontaktene, slik vi har med chert på Stangnes Syd og trykkteknikken i senere perioder, men det korte oppholdet i seg selv vitner om høy mobilitet. Det er også et visst samsvar i det materialet som er funnet her, med Stangnes Syd, men også det som er funnet fra den tidligste perioden lengre nord i Troms og i Finnmark (selv om vi har funnet lite diagnostisk). Det som skiller seg litt ut, er flintinnslaget, noe som kan være et fenomen sør for Lofotveggen, som nevnt tidligere.

De positive prøvestikkene fra 2011 ligger langsmed strandterrassen på 58-59 moh. I vårt prosjekt har vi gravd prøvestikk langs grøfta mellom 54 og 61 moh. og det var ingen funn på lavere strandterrasse enn 59 moh (vårt laveste funn). Hele skråningen mot vest ble ikke undersøkt, og vi gjenfant ikke de nevnte mulige strukturene her. Det fremstår for oss, som at lokaliteten kan begrenses til de områdene som ligger fra 58 moh. og oppover (Figur 12). Dette er også den delen av lokaliteten med minst skrånende terreng. Her er det sannsynlig at det ligger flere funnkonsentrasjoner langsmed terrassen, tilsvarende det vi har undersøkt.

Figur 12 Dronefoto av lokaliteten sett mot øst. Den gamle vanngrøfta sees på bildet som en frodig vegetert stripe midt i bildet, parallelt med veien. Funnkonsentrasjonen som ble undersøkt lå utenfor bildet mot venstre. Mellom veien og grøfta skimtes terrassekanten som markerer strandterrassen på 60 moh.

LITTERATUR

Damlien, H. *et al.* (2021) First encounters in the north: cultural diversity and gene flow in Early Mesolithic Scandinavia, *Antiquity*, 95(380), 310-328. <https://doi.org/10.15184/aqy.2020.252>

Gjerde, J. M. (2010) *Rock art and landscapes: studies of Stone Age rock art from northern Fennoscandia* Tromsø: University of Tromsø, Faculty of Humanities, Social Sciences and Education, Department of Archaeology and Social Anthropology.

Jørgensen, R. (1985) Rapport fra befarings av Nes fort, Lødingen k., 8.8.1985. *Topografisk arkiv*. Tromsø: Tromsø Museum.

Melsæther, S. G. (2016) Hålogalandsvegen 2015 og 2016: rapport fra arkeologiske undersøkelser - kulturminner i Nordland. . Bodø: Nordland fylkeskommune.

Nergaard, R. H. og Oppvang, J. (2014) *Stangnes syd. Spor etter opphold fra eldre steinalder. Arkeologiske undersøkelser.*

Oppvang, J., Bruun, I. M. og Kjellman, E. (2025) *Arkeologi langs Hålogalandsvegen : samlede resultater fra de arkeologiske undersøkelsene langs Hålogalandsvegen 2020-2022*. Tromsø : Universitetsmuseets rapportserie, b. 2025. Tromsø: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT Norges arktiske universitet. <https://doi.org/10.7557/s0dvpk33>